

Θεωρία και Πρακτική της Άμεσης Δράσης στον Κοινωνικό Αναρχισμό

«Δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνία βασισμένη στην αυτοδιεύθυνση χωρίς αυτενέργεια. Πράγματι, η επανάσταση είναι η αυτενέργεια στην πιο ανεπτυγμένη μορφή της: είναι άμεση δράση τραβηγμένη μέχρι το σημείο εκείνο όπου οι δρόμοι, η γη και τα εργοστάσια φτάνουν να απαλλοτριωθούν από τον αυτόνομο λαό».

Murray Bookchin, «Αυθορμητισμός και Οργάνωση»

Εισαγωγή

Θα ήταν λάθος αν συγγέαμε την άμεση δράση σαν μέθοδο χειραφέτησης του κοινωνικού αναρχισμού, με μια αντίληψη ενός ακατέργαστου και πολλές φορές επιπόλαιου ακτιβισμού, απλά δηλωτικού της παρουσίας του αναρχικού κινήματος. Πολλά χρόνια πριν, ο Ιταλός αναρχικός Λουίτζι Φάμπρι είχε επισημάνει την ανάπτυξη ενός μπουρζουάδικου ρεύματος μέσα στους κόλπους του αναρχικού κινήματος, το οποίο έδινε περισσότερη σημασία στην αισθητική αξία που περιβάλλει την εξέγερση ως μια ρομαντική χειρονομία ανυπακοής, παρά στην πραγματοποίηση μιας συγκεκριμένης δράσης ως εφιαλτήριο και ως ορθολογικό βήμα ενταγμένο σε μια ευρύτερη στρατηγική κοινωνικής απελευθέρωσης.^[i] Η ρομαντική διάσταση μάλιστα ενός εξεγερτικού εγχειρήματος γίνεται εντονότερη στον βαθμό που η εξέγερση συνιστά μια τολμηρή αλλά απελπισμένη πράξη εναντίωσης σε συντριπτικά υπέρτερες δυνάμεις. Παρομοίως, μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι η χειρονομία είναι ηρωική ακριβώς διότι είναι από τα πριν καταδικασμένη σε αποτυχία. Έτσι, ο εξεγερτικός οίστρος που υιοθετεί σαν δική του μια αντίληψη της «δράσης για την δράση», ουσιαστικά έχει ως προϋπόθεση για την ανάδειξη του «ηθικού της μεγαλείου» την αμφίβολη κοινωνική χρησιμότητα της όπως γράφει ο Φάμπρι, δηλαδή την τελική ήττα της στο κοινωνικό πεδίο.^[ii] Η διαπίστωση αυτή είναι εξόχως σημαντική δεδομένου ότι στο σύγχρονο αναρχικό κίνημα ηγεμονεύει η πεποίθηση ότι η άμεση δράση αφορά κυρίως μαζικές πρακτικές δυναμικής αντιπαράθεσης στους δρόμους με τις δυνάμεις καταστολής, χωρίς ωστόσο η λαϊκή αντιβία να αποτελεί οργανικό μέρος κι επακόλουθο μιας συνολικότερης εξεγερτικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, η λαϊκή αντιβία με τον τρόπο που αυτή εκδηλώνεται δεν συνιστά τακτική στην υπηρεσία ενός

απώτερου προγραμματικού στόχου, ή μιας σειράς από επαναστατικά, αντισυστημικά μέτρα που θα θεσμοποιήσουν την αυτοθέσμιση της κοινωνίας σε όλα τα επίπεδα. Αντίθετα, στόχος φαίνεται να είναι η ίδια η αντιβία ως τεκμήριο ταξικής συνειδητοποίησης μιας μερίδας διαδηλωτών και ως μέθοδος πρόσκαιρης εκτόνωσης του μίσους που είναι φυσικό να νιώθει το μεγαλύτερο μέρος της δοκιμαζόμενης κοινωνίας για τον αστυνομικό στρατό κατοχής της «δημοκρατίας».

Η επιπόλαιη αυτή άποψη έχει αμφισβητηθεί αποτελεσματικά στο παρελθόν από έναν παραδοσιακό υπέρμαχο της άμεσης δράσης, τον Γάλλο αναρχικό συνδικαλιστή Εμίλ Πουζέ, ο οποίος γράφοντας στις αρχές του εικοστού αιώνα, παρατηρούσε: «Μερικοί άνθρωποι που έχουν μια πολλή επιφανειακή αντίληψη για τα πράγματα, εξαντλούν το περιεχόμενο της άμεσης δράσης σε ένα όργιο από σπασμένα παράθυρα. Αν αρκεστούμε σε έναν τέτοιο ορισμό – ο οποίος ευφραίνει τις καρδιές των τζαμάδων – θα σήμαινε ότι υιοθετούμε μια πολλή στενή ερμηνεία για τον τρόπο που πρέπει να ασκείται η δύναμη του προλεταριάτου». [iii] Βέβαια ούτε και η αναρχοσυνδικαλιστική ερμηνεία της άμεσης δράσης είναι ικανή να καλύψει τις ανάγκες των υποτελών κοινωνικών ομάδων στο πεδίο της Κοινωνικής Πάλης, όπως αυτές διαμορφώνονται στην περίοδο της νεοφιλελεύθερης νεωτερικότητας που διανύουμε. Η άμεση δράση, που ως θεωρητικό «δόγμα» περικλείει τόσο την έμφαση στην αυτοστοχαστική δράση του κοινωνικού υποκειμένου, όσο και στην αυτοτέλεια των μέσων που θα χρησιμοποιήσει για να φέρει σε πέρας την αντισυστημική αλλαγή, είναι η μέθοδος επαναστατικής δράσης που είναι κατεξοχήν συμβατή με τις αρχές και τους στόχους ενός ελευθεριακού πολιτικού κινήματος. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, ήταν ο προσδιορισμός της μορφής και του περιεχομένου της άμεσης δράσης να γίνει αντικείμενο φιλονικίας ανάμεσα στους αναρχοσυνδικαλιστές, οι οποίοι απέδιδαν στον όρο την έννοια της μεγάλης, προλεταριακής Γενικής Απεργίας που θα γονατίσει τον καπιταλισμό, και τους αναρχοκομμουνιστές, υπέρμαχους μιας γενικευμένης και βίαιης εξέγερσης των μαζών που θα σαρώσει τα πάντα στο πέρασμα της. [iv] Από την πλευρά μας, θα πρέπει πάση θυσία να υπερβούμε αυτόν τον ιδεολογικό διαχωρισμό. Η ιστορία έχει δείξει άλλωστε ότι η μεγαλύτερη ελευθεριακή επανάσταση της εποχής μας, η ισπανική επανάσταση του 1936, μπόρεσε πρόσκαιρα τουλάχιστον να επικρατήσει επειδή συνδύασε με αποτελεσματικό τρόπο στοιχεία και από τις δύο μεταβατικές στρατηγικές. Η κήρυξη γενικής απεργίας στους βιομηχανικούς τομείς που είχε υπο τον έλεγχο της ήταν η άμεση απάντηση της CNT στην προσπάθεια βίαιης ανάληψης της εξουσίας από τους φασίστες πραξικοπηματίες, ενώ το τελειωτικό χτύπημα στην αντιδραστική συνομοσία δόθηκε στα οδοφράγματα από το ένοπλο προλεταριάτο. Από την εμπειρία της, σε πρώτη φάση, νικηφόρας ελευθεριακής επανάστασης θα πρέπει να αντλήσουμε χρήσιμα διδάγματα και να τα ανακτήσουμε εφαρμόζοντας τα στην πράξη, ειδικά στις σημερινές αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες μέσα στις οποίες δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις ώστε η εργατική αυτοδιαχείριση, ή η προσχεδιασμένη ένοπλη εξέγερση να επαρκούν από μόνες τους ως μεταβατικές στρατηγικές ενός καθολικού προτάγματος για την κοινωνική απελευθέρωση.

Για μια νέα θεωρία του αυθορμήτου

Ποιος όμως ήταν ο καθοριστικός παράγοντας χάρη στον οποίο η εργατική τάξη της Ισπανίας μπόρεσε να κινητοποιήσει τις δυνάμεις της άμεσα και μαζικά και να κάμψει την αντίσταση των καταπιεστών της; Κατά την άποψη μας, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η αναγκαία συνθήκη της κοινωνικής επανάστασης ήταν η ύπαρξη ενός μαζικού

αναρχικού κινήματος με μακροχρόνια παρουσία σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής, με καλά οργανωμένες και ανθεκτικές ελευθεριακές δομές και με ξεκάθαρη και αποσαφηνισμένη αντίληψη σχετικά με τους θεσμούς με τους οποίους επιθυμούσε να αντικαταστήσει του ετερόνομους θεσμούς του καπιταλιστικού συστήματος. Πρέπει μάλιστα να σημειώσουμε ότι ενώ η αναρχοκομμουνιστική FAI συνιστούσε έναν δεύτερο, διακριτό εξεγερτικό πόλο μέσα στις γραμμές του οργανωμένου αναρχικού κινήματος, το γεγονός αυτό δεν στάθηκε εμπόδιο στην συνύπαρξη των ρευμάτων του αναρχοκομμουνισμού και του αναρχοσυνδικαλισμού, ούτε αποτέλεσε τροχοπέδη για την καλλιέργεια του επιθυμητού βαθμού ενότητας και αγωνιστικής σύμπνοιας ανάμεσα στους αναρχικούς ακτιβιστές στο πεδίο της Κοινωνικής Πάλης.

Οι μεταμοντέρνοι οπαδοί της άμεσης δράσης ενδέχεται να εγείρουν ενστάσεις αναφορικά με το κατά πόσο η συγκρότηση ενός μαζικού προγραμματικού κινήματος με δική του κοσμοθεωρία και προδιαγεγραμμένη μεθοδολογία και στόχους, μπορεί να αποδειχτεί συμβατή με έναν αυθόρμητο ξεσηκωμό των μαζών που θα παράξει τις δικές του μορφές αυτοοργάνωσης και συλλογικής αυτοάμυνας. Πράγματι, αν ερμηνεύσουμε το «αυθόρμητο» ως συνώνυμο μιας έμφυτης συλλογικής παρόρμησης που υποβόσκει για χρόνια κι έπειτα εκδηλώνεται απροσδόκητα, αν αυθορμητισμός σημαίνει το μη-προμελετημένο κι εκείνο που είναι εντελώς αδύνατο να προσεγγίσουμε μέσω των διεργασιών της νόησης, τότε η πολιτική δραστηριότητα ενός κινήματος δεν έχει κάποιον ρόλο να επιτελέσει για να φέρει πιο κοντά τον ριζοσπαστικό κοινωνικό μετασχηματισμό. Μάλιστα, μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι ως φορέας μιας σειράς από προκαθορισμένες αντιλήψεις σχετικά με τον ενδεδειγμένο τρόπο οργάνωσης της αυτοδιευθυνόμενης κοινωνίας, το ελευθεριακό κίνημα θα μπορούσε να επιδράσει ακόμη και αρνητικά και να καταπνίξει τον πλούτο των δομών αυτοοργάνωσης που θα αναδυθούν με «φυσικό» τρόπο από τα κάτω, μόλις το τεχνητό εμπόδιο της εξουσίας του Κράτους παραμεριστεί. [v] Σε τούτη την περίπτωση όμως, ο στόχος της κοινωνικής απελευθέρωσης τοποθετείται έξω από το πεδίο της συνειδητής συλλογικής δράσης των κοινωνικών υποκειμένων. Μπορεί φαινομενικά η δυνατότητα για ατομική και συλλογική απελευθέρωση να συναρτάται άμεσα με την δράση των εξεγερμένων μαζών, ωστόσο είναι φανερό ότι η ελπίδα αυτή απορρέει πρώτα και κύρια από μια μηχανιστική ερμηνεία της ανθρώπινης φύσης, η οποία ρέπει διαρκώς κι εξορισμού προς την κοινωνική αυτοδιεύθυνση και την αυτονομία. Η έμφαση δεν βρίσκεται στην αυτοστοχαστική δραστηριότητα του απελευθερωτικού υποκειμένου, αλλά στην πραγμάτωση λανθανουσών ιδιοτήτων που εμπεριέχονται σε «αντικειμενικές» τάσεις της κοινωνικής εξέλιξης ή της «πραγματικής» φύσης του ανθρώπου.

Παρόλα αυτά, όπως έχει γράψει ο Μάρραη Μπούκτσιν, το αυθόρμητο δεν πρέπει να ταυτίζεται με «την απουσία λογικά επεξεργασμένης συμπεριφοράς και συναισθημάτων. Ο αυθορμητισμός είναι η συμπεριφορά, το συναίσθημα και η σκέψη που είναι *απαλλαγμένη από εξωτερικό καταναγκασμό, από επιβεβλημένους περιορισμούς*. Είναι η αυτό-ελεγχόμενη, εσωτερικά καθοδηγούμενη συμπεριφορά, συναίσθημα και σκέψη, όχι μια ανεξέλεγκτη υπερχείλιση από πάθος και δράση. Από την σκοπιά του ελευθεριακού κομμουνισμού, ο αυθορμητισμός υπονοεί την ικανότητα του ατόμου να λειτουργεί με αυτοπειθαρχία και να διαμορφώνει ορθές κατευθύνσεις για την κοινωνική του δράση. Στον βαθμό που το άτομο εξαλείφει τα εμπόδια της κυριαρχίας που καταστέλλουν την αυτενέργεια του, μπορούμε να πούμε ότι αυτός/η δρα, αισθάνεται και σκέπτεται αυθόρμητα». [vi] Ο ορισμός αυτός του αυθόρμητου, με τον οποίο βρισκόμαστε σε πλήρη συμφωνία, έχει όμως και κάποια

λογικά επακόλουθα. Η απουσία έξωθεν επιβεβλημένων ορίων στην δράση των κοινωνικών υποκειμένων συνεπάγεται ότι τα υποκείμενα αυτά είναι σε θέση να δημιουργήσουν από μόνα τους τις συνθήκες και να παράξουν τις κοινωνικές δομές μέσα στις οποίες η αυτοθέσμιση τους είναι δυνατή. Από αυτήν την διαλεκτική της απελευθέρωσης δεν μπορούμε να ξεφύγουμε, αφού η αναπαραγωγή της ετερόνομης κοινωνίας προϋποθέτει από την φύση της την ανισοκατανομή όλων των μορφών δύναμης μέσω των ιεραρχικών κοινωνικών δομών και την συνακόλουθη απώλεια της αυτονομίας των ομάδων που βρίσκονται στον πάτο της κοινωνικής πυραμίδας. Η πεμπτουσία της ταξικής καταπίεσης έγκειται ακριβώς στην θεσμοποιημένη ανισομέρεια δύναμης και βασίζεται τόσο στην άνιση πρόσβαση της κάθε κοινωνικής μονάδας στις συστημικές πηγές εξουσίας, όσο και στην ιεραρχική διάρθρωση της κάθε κοινωνικής μονάδας στο εσωτερικό της. [\[vii\]](#) Η υποτάξη του συστήματος καθώς και τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα, δεν διαθέτουν κανένα μέσο για να επηρεάσουν την διαδικασία λήψης αποφάσεων, να διαμορφώσουν από κοινού τις βασικές παραμέτρους που καθορίζουν το περιεχόμενο της κοινωνικής ολότητας, ή να επιδράσουν στην ανάπτυξη κι εξέλιξη συγκεκριμένων πεδίων της οργανωμένης κοινωνικής συμβίωσης σύμφωνα με τα συμφέροντα, τις ιδέες και τις επιδιώξεις τους (πολιτική, οικονομία, κοινωνία, κουλτούρα, περιβάλλον, κλπ.). [\[viii\]](#) Αποτέλεσμα αυτής της εξουσιαστικής κοινωνικής συνθήκης είναι η δημιουργία μιας σχέσης καθολικού ετεροκαθορισμού ανάμεσα στις κυρίαρχες συστημικές ελίτ και τις μη-προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, ως προς τις γενικές συνθήκες της ύπαρξης τους (π.χ. πολιτικό και οικονομικό σύστημα), τις αξίες και πεποιθήσεις που υποχρεώνονται να εσωτερικεύσουν, αλλά και ως προς τα όρια της δράσης την οποία μπορούν να αναλάβουν μέσα στο θεσμικό πλαίσιο του συστήματος.

Η αναγκαία συνθήκη για να αμφισβητήσει μια κοινωνική μονάδα την υποτελή της θέση στον παγιωμένο κοινωνικό καταμερισμό εργασίας είναι η αναβάθμιση της ταξικής οργάνωσης στο εσωτερικό της, είτε μέσω μιας αναπαραγωγής σε μικρότερη κλίμακα των ιεραρχικών δομών και σχέσεων που διέπουν την ετερόνομη κοινωνική ολότητα ως σύνολο, είτε μέσω της δημιουργίας αμεσοδημοκρατικών θεσμών που ισοκατανέμουν την δύναμη ανάμεσα στα μέλη της. Η πρώτη περίπτωση είναι αυτή των μονοθεματικών κινήματων που έχουν σαν στόχο την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας και την ανέλιξη της ομάδας αυτής στην κοινωνική ιεραρχία, χωρίς ωστόσο να αμφισβητείται η ύπαρξη της κοινωνικής ιεραρχίας αυτής καθ' εαυτής. Αντίθετα, η δεύτερη περίπτωση προϋποθέτει ένα συνολικό πρόταγμα κοινωνικής απελευθέρωσης που αμφισβητεί τους ίδιους του θεσμούς που καθιερώνουν τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας, αφού οι αυτόνομοι, αυτοοργανωμένοι θεσμοί δεν είναι δυνατό να ευδοκιμήσουν και να επιβιώσουν για πολύ μέσα σε ένα ιεραρχικά διαρθρωμένο κοινωνικό σύστημα. Επιπλέον, τα εξωτερικά όρια της δράσης ενός παρόμοιου κινήματος, ο χαρακτήρας των σχέσεων που αναπτύσσει με άλλες κοινωνικές ομάδες και η παρέμβαση του σε διάφορα πεδία του οργανωμένου κοινωνικού βίου εξακολουθούν να καθορίζονται σε τελική ανάλυση από το ετερόνομο κοινωνικό παράδειγμα.

Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι η επαρκής συνθήκη για την κατάκτηση της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας είναι η ανάληψη συλλογικής δημιουργικής δράσης με στόχο την κατάλυση των συστημικών δομών που αναπαράγουν τους δεσμούς εξάρτησης των κατώτερων στρωμάτων από τις πολιτικές και οικονομικές ελίτ και την αντικατάστασή τους από θεσμούς που θα θεσμοθετήσουν σχέσεις ισοκατανομής της δύναμης, αλληλεγγύης και συλλογικής στήριξης στο πλαίσιο μιας

αυτόνομα οργανωμένης κοινωνικής ολότητας. Με άλλα λόγια, η θεμελιώδης προϋπόθεση για την κατάκτηση της κοινωνικής αυτονομίας είναι η εμπλοκή των κοινωνικών υποκειμένων που συγκαταλέγονται ανάμεσα στα θύματα του διεθνοποιημένου καπιταλισμού σε μια Κοινωνική Πάλη με αντισυστημικό περιεχόμενο, που θα επιζητά την κατάργηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου και την ριζική αλλαγή της κοινωνίας σύμφωνα με τα ελευθεριακά πρότυπα. Από αυτή την άποψη, ο αυθορμητισμός ως ανεξάρτητη μορφή σκέψης και δράσης, όχι μόνο δεν είναι ασύμβατος, αλλά στην ουσία προϋποθέτει την ύπαρξη ενός απελευθερωτικού προτάγματος, γύρω από το οποίο θα οικοδομηθεί ένα μαζικό ελευθεριακό κίνημα με αντισυστημικούς στόχους και στρατηγική.

Άμεση δράση και λαϊκή αντιβία

Ακριβώς προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει κατά την γνώμη μας να στρέφεται η άμεση δράση, προς την δημιουργία δηλαδή ενός κινήματος αρκετά ισχυρού ώστε να επιβάλλει με την δράση του στο πεδίο της Κοινωνικής Πάλης την εφαρμογή των αρχών του προτάγματος του κοινωνικού αναρχισμού σε όλο και περισσότερες σφαίρες της κοινωνίας, μέχρι τον τελικό στόχο της ανατροπής των βασικών θεσμών του συστήματος. Η διαπίστωση αυτή δεν σηματοδοτεί κατ' ανάγκη την προσφυγή σε βίαιες μορφές δράσης. Το βίαιο δεν είναι πάντοτε κι επαναστατικό. Όπως γράφει ο Φωτόπουλος, η βία αναφέρεται στο μέσον που επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε και όχι τους στόχους που προσπαθούμε να υλοποιήσουμε.^[ix] Από την άλλη, η πρώτες ιστορικά καταγεγραμμένες ενέργειες του σύγχρονου προλεταριάτου που μπορούν να ταξινομηθούν ως εκφάνσεις της λογικής που διέπει την άμεση δράση, ήταν ενέργειες που είχαν να κάνουν με την άμεση ικανοποίηση των υλικών αναγκών των φτωχότερων τάξεων, δηλαδή με την φυσική επιβίωση και την αναπαραγωγή τους μέσα στην υπάρχουσα κοινωνική συγκυρία. Για παράδειγμα, μπορούμε να αναφερθούμε στην λεγόμενη «Ανταρσία του Αλευριού» του 1837, κατά την διάρκεια της οποίας οι απόκληροι της πόλης της Φιλαδέλφειας των ΗΠΑ εξεγέρθηκαν ενάντια στις υπέρογκες αυξήσεις των τιμών που τους εμπόδιζαν να έχουν πρόσβαση σε διατροφικά είδη πρώτης ανάγκης (αλεύρι, σιτάρι, κλπ.) και απαλλοτρίωσαν με τη βία εκατοντάδες βαρέλια με αλεύρι και σιτάρι από τις αποθήκες του μεγαλέμπορου E. Χαρτ.^[x]

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στον βαθμό που η ικανοποίηση των άμεσων προλεταριακών αναγκών γίνεται ολοένα και δυσχερέστερη μέσα σε ένα καπιταλιστικό θεσμικό πλαίσιο που μπορεί να αναπαραχθεί μόνο με την προϋπόθεση της περαιτέρω συγκέντρωσης της οικονομικής δύναμης και κατ' επέκταση της περαιτέρω υποβάθμισης του βιοτικού επιπέδου των λαϊκών στρωμάτων, η διαρκής σύγκρουση με το υφιστάμενο καθεστώς νομιμότητας που προστατεύει και κωδικοποιεί τις σχέσεις εκμετάλλευσης και κυριαρχίας είναι μονόδρομος για ένα κίνημα που αποβλέπει στην λαϊκή χειραφέτηση. Η ίδια η ανάγκη της αυτοσυντήρησης των ομάδων που απαρτίζουν την υποτάξη του συστήματος ενδέχεται να επιβάλλει επιθετικές ενέργειες, όπως η βίαιη απαλλοτρίωση αγαθών από τα καπιταλιστικά κέντρα διανομής, που συνιστούν από μόνες τους εμπράγματα κριτική στο ιερό για τον καπιταλισμό δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, δεν βρισκόμαστε σήμερα στα 1837, την εποχή της ανταρσίας της Φιλαδέλφειας. Η λεηλασία ενός σούπερ-μάρκετ είναι μια επιβεβλημένη ενέργεια που συνάδει με τα τυπικά κριτήρια της άμεσης δράσης, όμως δεν παύει να συνιστά μια αμυντική ενέργεια, μια ενέργεια που αποσκοπεί στην απλή αναπαραγωγή της τάξης μέσα στο

σύστημα. Αντίθετα, η επίλυση των προβλημάτων διαβίωσης των λαϊκών στρωμάτων σε μόνιμη βάση, μέσα από ένα πρόταγμα που ανατρέπει την οικονομία της αγοράς και βάζει στη θέση της μια οικονομία βασισμένη στον ελευθεριακό σοσιαλισμό χωρίς αγορά και χρήμα, είναι ο βασικός παράγοντας που θα επιτρέψει στις μη-προνομιούχες κοινωνικές ομάδες να αποκτήσουν την αυτονομία τους στην σφαίρα της οικονομίας και ν' αποτινάξουν τους δεσμούς εκμετάλλευσης κι εξάρτησης που αναπτύσσονται αυτόματα μέσα στις οικονομικές ιεραρχίες του συστήματος.

Είναι πιθανό ότι πριν γίνει αυτό, πολλοί σύντροφοι κι ακτιβιστές θα καταλήξουν όμηροι στα χέρια της νεοφιλελεύθερης χούντας εξαιτίας της αναγκαιότητας που υπάρχει για την πραγματοποίηση αυτών των δυναμικών ενεργειών. Γι' αυτό και πιστεύουμε ότι είναι ανάγκη το κίνημα να οργανώσει όσο γίνεται καλύτερα ανθεκτικές δομές αλληλεγγύης και συλλογικής στήριξης στους πολιτικούς κρατούμενους που φοβόμαστε ότι θα πολλαπλασιαστούν στη διάρκεια του αγώνα. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να τρέφουμε αυταπάτες αναφορικά με τις δυνατότητες που υπάρχουν να απελευθερώσουμε τους συντρόφους μας μέσα από μια καλά οργανωμένη νομική παρέμβαση. Το μόνο πράγμα που μπορεί να προστατεύσει τους αιχμάλωτους συντρόφους είναι η πολιτική ενδυνάμωση της τάξης μέσα από ένα ελευθεριακό αντισυστημικό κίνημα. Άποψη μας είναι ότι μόνο εφόσον έχουμε κατορθώσει να οικοδομήσουμε ένα συμπαγές κίνημα με υπολογίσιμη δύναμη στο πεδίο της Κοινωνικής Πάλης, θα μπορούμε να επιβάλλουμε όρους στο νεοφιλελεύθερο ολοκληρωτικό Κράτος και να πετύχουμε ίσως μια υπό όρους απελευθέρωση των αιχμαλώτων, στα πρότυπα της ανταλλαγής κρατουμένων στην οποία επιδίδονται αντιμαχόμενες παρατάξεις εν καιρώ πολέμου.

Στην πολιτική μυθολογία του σύγχρονου εξεγερτικού αναρχισμού η στιγμή της εξέγερσης ερμηνεύεται ως η στιγμή σύλληψης κι εκρηκτικής εκκόλαψης της νέας κοινωνίας. Μιλάμε για μια χαοτική κατάσταση, όπου μέσα από την γενικευμένη κατάρρευση θα αναβρύσει βάσει μιας προϋπάρχουσας νομοτέλειας ένας νέος τύπος ισότιμων κοινωνικών σχέσεων και μια κοινωνία βασισμένη στην αλληλεγγύη και τον κομμουνισμό. Σύμφωνα με την πιο εκλεπτυσμένη εκδοχή αυτού του διανοητικού ρεύματος, αυτή της κομμουνιστικοποίησης, τα μέτρα που θα υποχρεωθεί να πάρει το προλεταριάτο μέσα σε συνθήκες κρίσης του καπιταλισμού, θα είναι αυτά που θα δημιουργήσουν, σχεδόν ανεξάρτητα από την θέληση των δρώντων υποκειμένων, το υπόβαθρο για την μετάβαση στην απελευθερωτική κομμουνιστική συνθήκη.^[xi] Από την πλευρά μας, θα θέλαμε να διαβεβαιώσουμε τον αναγνώστη ότι δεν είμαστε μπλανκιστές, θιασώτες της εκτέλεσης ενός συνωμοτικού εξεγερτικού πλάνου σε προκαθορισμένο τόπο και χρόνο. Οπωσδήποτε όμως, ακόμη και οι μπακουνοϊκοί ζηλωτές της ισπανικής FAI που στα χρόνια ανάμεσα στο 1880 και στο 1935, συνωμότησαν αμέτρητες φορές για να οργανώσουν δεκάδες εξεγέρσεις στην ισπανική ύπαιθρο, ακόμη και αυτοί οι «άνθρωποι της δράσης» κατανοούσαν τον λαϊκό ξεσηκωμό ως εφιαλτήριο μιας διαδικασίας που παράλληλα αποτελούσε και την αποκορύφωση της αθόρυβης κινηματικής δουλειάς που έκαναν επί χρόνια.^[xii] Παρά τις συστηματικές συκοφαντίες των κρατιστών σοσιαλιστών, η αναρχική αντίληψη περί της εξεγερτικής διαδικασίας δεν είναι, ούτε ήταν ποτέ, προϊόν ενός ασυγκράτητου βολонταρισμού που δεν λαμβάνει υπόψη τους ταξικούς συσχετισμούς δύναμης και δεν λαμβάνει μέτρα για μια όσο το δυνατόν καλύτερη οργάνωση των ταξικών δυνάμεων της αυτονομίας, προτού παρακινήσει τις «μάζες» να ριχτούν σε μια μετωπική και πολλές φορές θανάσιμη σύγκρουση με τον ταξικό εχθρό τους. Υπό αυτή την έννοια, η εξέγερση ήταν πάντα το επιστέγασμα μιας μακράς

απελευθερωτικής διαδικασίας και η κατάσταση μέσα στην οποία το αναρχικό κίνημα διακήρυσε την αυτονομία του, εκδήλωνε την πρόθεση του να αναμετρηθεί με τις αρχές και συσώρευε εμπειρίες για τις επαναστατικές μάχες που θα έρχονταν στο μέλλον.[\[xiii\]](#)

Επανερχόμενοι στο σήμερα και στο ενδεχόμενο της έκρηξης μιας παλλαϊκής εξέγερσης ενάντια στην συστημική χούντα, ο χώρος θα μπορούσε ενδεχομένως να τυπώσει και να μοιράσει ένα εγχειρίδιο αντιμετώπισης καταστολής των διαδηλώσεων, προκειμένου να μεταδώσει στον ανυποψίαστο κόσμο την «τεχνογνωσία» για να προβάλλει αποτελεσματική αντίσταση στην καταστολή και να αναβαθμίσει έτσι το επίπεδο της σύγκρουσης στον δρόμο. Όμως, ποιο θα ήταν το νόημα του να τρέψουμε σε φυγή τους μπάτσους που φυλάνε το κοινοβούλιο, αν προηγούμενα δεν είχαμε αποφασίσει τι θα κάνουμε με το κοινοβούλιο όταν αυτό πέσει στα χέρια μας;[\[xiv\]](#) Επιπλέον, ποιος είναι αυτός που θα δώσει μάχη σώμα με σώμα με τους μπάτσους για να κερδίσει απλώς μια μάχη στην μακριά βεντέτα με τις δυνάμεις καταστολής, αλλά χωρίς να μπορεί να υπολογίζει στην ύπαρξη ενός συνολικού στρατηγικού σχεδίου για να επικρατήσει στον καθολικό κοινωνικό πόλεμο που έχουν εξαπολύσει εναντίον μας οι ελίτ; Ήδη έχει αρχίσει να εντυπώνεται στις συνειδήσεις των λιγότερο «μπαρουτοκαπνισμένων» κομματιών της δοκιμαζόμενης κοινωνίας ότι με διαδηλώσεις και πορείες διαμαρτυρίας, όσο μαχητικές κι αν είναι αυτές, ελάχιστα πράγματα φαίνεται να μπορούν να αλλάξουν ως προς τον καταποντισμό της κοινωνικής θέσης τους και την αποτροπή της χειροτέρευσης του βιοτικού τους επιπέδου.[\[xv\]](#)

Συνεπώς, πιστεύουμε ότι πρέπει να εργαστούμε προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός αυτόνομου λαϊκού κινήματος, που με την συγκρουσιακή δράση και την αντισυστημική πολιτική γραμμή του θα βοηθήσει στην οργάνωση της ταξικής αυτοάμυνας των ετεροκαθοριζόμενων στρωμάτων της κοινωνίας και θα οξύνει τις κοινωνικές αντιθέσεις σε σημείο εκρηκτικό, επιταχύνοντας με αυτόν τον τρόπο τις διεργασίες που μπορούν να οδηγήσουν σε καθολική ρήξη της κοινωνίας με τους θεσμούς και τις αξίες της ετερονομίας. Η ανάπτυξη προτάγματος θα δώσει σημείο αναφοράς στις εξεγερσιακές διαδικασίες κι ένα σχέδιο δράσης σε εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που συγκαταλέγονται ανάμεσα στα θύματα της παγκοσμιοποίησης κι έχουν κάθε συμφέρον να αποτινάξουν την επικυριαρχία που ασκούν οι ελίτ πάνω στις ζωές και στα όρια της ανάπτυξης τους ως κοινωνικές ομάδες αλλά και μεμονωμένα άτομα. Το ελευθεριακό πρόταγμα μπορεί να συγκεντρώσει γύρω του όλες τις δυνάμεις της λαϊκής χειραφέτησης και να προσδώσει βάθος σε μια εξέγερση, καθιστώντας την με αυτόν τον τρόπο πολύ πιο ανθεκτική απέναντι στην συστημική καταστολή κι εμβαθύνοντας το περιεχόμενο της δημιουργώντας παρακαταθήκες για το μέλλον, με την μορφή μόνιμων και βιώσιμων θεσμών αυτοκυβέρνησης του κινήματος. Όπως έγραψε ο Κροπότκιν σχετικά με την προλεταριακή εξέγερση που κατέληξε στην ανακήρυξη της Παρισινής Κομμούνας: «Αν το θέμα ήταν απλώς το πώς θα μπορούσαμε καλύτερα να αναπτύξουμε μια θεωρία, θα έπρεπε να πούμε ότι οι θεωρίες, ως τέτοιες, δεν έχουν και μεγάλη σημασία. Αλλά όσο μια νέα ιδέα δεν βρίσκει μια ξεκάθαρη και λεπτομερή μορφή με την οποία να διατυπώνεται, μια μορφή που θα βγαίνει με φυσικό τρόπο μέσα από τα πράγματα όπως αυτά υπάρχουν στην πραγματικότητα, τότε δεν πρόκειται να αιχμαλωτίσει τα μυαλά των ανθρώπων, ούτε θα μπορέσει να τους εμπνεύσει ώστε να εισέλθουν σε έναν αποφασιστικό αγώνα. Οι άνθρωποι δεν ρίχνονται στο άγνωστο χωρίς μια θετική και καθαρά

διαμορφωμένη ιδέα που θα τους χρησιμεύσει, ούτως ειπείν, σαν εφελτήριο όταν αυτοί βρίσκονται ακόμη στο ξεκίνημα». [\[xvi\]](#)

Στρατιωτικοποίηση της εξέγερσης:

Το συμβάν της εξέγερσης ως αφετηρία και όχι ως κατάληξη του απελευθερωτικού κινήματος, έχει προσλάβει κάποια «τεχνικά» χαρακτηριστικά που αποβλέπουν τόσο στην υποδαύλιση της εξεγερσιακής κατάστασης όσο και στην διασπορά της στον χώρο και τον χρόνο. Παρομοίως, η μεταμοντέρνα εξεγερτική στρατηγική αναλώνεται σε μια συνεχή ενασχόληση με την σημειολογία των διαδηλώσεων. Το αν θα πορευτούμε «ειρηνικά» ή με στόχο την σύγκρουση, την διάταξη των πανό, την πρόθεση που επέδειξε η κάθε πολιτική δύναμη να παραμείνει στο Σύνταγμα και να κοιτάξει στα μάτια τον στρατό κατοχής, τον τρόπο με τον οποίο θα οργανωθούμε «στρατιωτικά» για να μπορέσουμε να αντισταθούμε στην καταστολή των μπάτσων, την συμμετοχή ή όχι μεγάλου τμήματος διαδηλωτών στις συγκρούσεις ή την ηθική νομιμοποίηση που παρέχουν σε αυτές με την στάση τους έναντι των μπάτσων, κλπ. Αφού μια επεισοδιακή πορεία θεωρείται από τους νέο-εξεγερσιακούς ως αυτοτελές εξεγερτικό συμβάν και αφού η ίδια η εξέγερση εκλαμβάνεται ως ικανή να παράξει τα δικά της υποκείμενα που μπορεί να μας οδηγήσουν στην κοινωνική χειραφέτηση, είναι λογικό όλο και περισσότερη έμφαση να δίδεται στην επεξεργασία μεθόδων και τεχνικών που θα εξυπηρετούν την όξυνση και γενίκευση της σύγκρουσης ως αυτοσκοπό.

Εδώ πλέον η εξέγερση δεν παράγεται από το υποκείμενο, αλλά το υποκείμενο παράγεται από την εξέγερση. Έτσι, η αντιβία των ριζοσπαστικών ρευμάτων αυτονομείται και αποκόπτεται ως έναν βαθμό από το κυρίως σώμα της διαδήλωσης. Οργανώνεται σε μικρές κι ευέλικτες ομάδες «κομάντο» που βρίσκονται σε διαρκή κίνηση και μπορεί να αποκλίνουν σημαντικά από τα προδιαγεγραμμένα όρια της πορείας, μεταφέροντας την δράση τους σε σημεία όπου τα μέτρα ασφαλείας είναι λιγότερο ισχυρά για να επιτεθούν σε συμβολικούς αντικαπιταλιστικούς στόχους όπως γραφεία τραπεζών, καταστήματα πολυεθνικών εταιρειών, παραρτήματα μεγάλων εμπορικών αλυσίδων, κλπ. Το «hit & run» είναι μια τέτοια πρακτική που ρέπει προς μια πλήρη αυτονόμηση της μαζικής λαϊκής αντιβίας σε επίπεδο δράσης, στόχων και τακτικής από το κινηματικό της περιβάλλον, μια αντίληψη που ορισμένες φορές στηρίζει και ενισχύει την λαϊκή κινητοποίηση αναβαθμίζοντας τον χαρακτήρα της, ενώ άλλες φορές βρίσκεται σε πλήρη αναντιστοιχία με τις διαθέσεις και τις επιδιώξεις του πλήθους. [\[xvii\]](#) Όχι τυχαία, στην Γένοβα το 2001 υπήρχαν τμήματα του μαύρου μπλοκ που πραγματοποίησαν επιθέσεις σε όλο το μήκος και το πλάτος της πόλης, χωρίς να αισθάνονται την ανάγκη να συγκεντρώσουν τα «πυρά» τους ενάντια στην καλά φρουρούμενη «κόκκινη ζώνη» στο κέντρο της πόλης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η επίθεση κατά των φρουρών στις φυλακές Marassi την δεύτερη μέρα των κινητοποιήσεων. [\[xviii\]](#)

Μια ακόμη πιο διαχωρισμένη αντίληψη της αντιβίας εκφράζεται από την «Ταξιαρχία Curious George» στην μπροσούρα της με τίτλο «Υπερασπίζοντας το χάος της άμεσης δράσης». [\[xix\]](#) Στο κείμενο αυτό, η εξεγερτική άμεση δράση ερμηνεύεται αποκλειστικά με όρους «στρατιωτικής» αποτελεσματικότητας, η οποία προσμετράται από την ικανότητα των φορέων της σύγκρουσης να διασπείρουν αποτελεσματικά το χάος στην μητρόπολη. Σίγουρα, δεν ανήκουμε σε αυτούς που απαξιώνουν την αναγκαιότητα για αποτελεσματικότητα της λαϊκής αντιβίας. Ούτε θεωρούμε ότι

«λαός» είναι μόνο εκείνο το κομμάτι των διαδηλωτών που με την στάση του καθορίζει ή όχι την ηθική νομιμοποίηση της σύγκρουσης, γιατί κάτι τέτοιο συνεπάγεται εξορισμού την μη-συμμετοχή του κομματιού αυτού στις εξεγερτικές μορφές δράσης. Θα ήταν σαν να ισχυριζόμασταν ότι η ηθική νομιμοποίηση των ανατρεπτικών διαθέσεων ενός τμήματος του αγωνιζόμενου λαού, προέρχεται πάντα από εκείνο το κομμάτι της κοινωνίας που δεν συμμερίζεται έμπρακτα τις ίδιες επιθετικές διαθέσεις.

Ο Δεκέμβρης έδειξε τον τρόπο με τον οποίο η διάχυση της αντιβίας από ένα μειοψηφικό κοινωνικό υποκείμενο, μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία εξεγερσιακών συνθηκών. Η ύπαρξη της εξέγερσης δεν είναι νοητή χωρίς την προσωρινή αναστολή ή έστω παρακώλυση της λειτουργίας των καπιταλιστικών παραγωγικών δομών, των εμπορευματικών ροών του κεφαλαίου και των δικτύων διακίνησης αγαθών του συστήματος. Και στο αρχικό στάδιο μιας εξέγερσης, η παύση αυτή μπορεί να γίνει αντιληπτή μόνο ως μια προσωρινή χαοτική κατάσταση, μια «αταξία» στην θέση της καλά οργανωμένης κανονικότητας, με την ανάθεση παγιωμένων ρόλων και καθηκόντων που συνεπάγεται αυτή η κανονικότητα για την καθημερινή δραστηριότητα του καθένα από εμάς ξεχωριστά.

Το πρόβλημα ωστόσο έγκειται αλλού. Η αντιβία είναι απαραίτητη ως μέθοδος εξωτερικής επιβολής του μπλοκαρίσματος της συστημικής μηχανής από το ανταγωνιστικό κίνημα και μπορεί να οδηγήσει στην παραγωγή μιας εξεγερσιακής κατάστασης, αλλά από μόνη της δεν επαρκεί για να παρατείνει και να αναπαράξει τις εξεγερσιακές συνθήκες. Για να γίνει αυτό, χρειάζονται πολιτικές ενέργειες σε κεντρικό επίπεδο, όπως ήταν η κατάληψη της Νομικής, του κτηρίου της ΓΣΕΕ και της Λυρικής τον Δεκέμβρη, οι οποίες θα αποσπάσουν έστω προσωρινά κάποιες ζώνες κοινωνικής αναπαραγωγής από το σύστημα, με ρητό στόχο την αναδιοργάνωσή τους σε ελευθεριακή βάση. Αυτή η ανάδειξη της αμεσοδημοκρατικής διάστασης της εξέγερσης είναι που μετατρέπει ένα μειοψηφικό εξεγερτικό εγχείρημα αντισυστημικής αλλαγής, σε δυναμικά πλειοψηφικό πολιτικό πρόταγμα που δεν ετεροκαθορίζει αυτούς που δεν συμμετέχουν από την πρώτη στιγμή.^[xx] Η δημιουργία αυτών των απελευθερωμένων ζωνών, δεν έχουν καμία σχέση με μια διαδικασία διατύπωσης αιτημάτων προς τις ελίτ, αλλά αντίθετα μπορούν να αποτελέσουν συντονιστικά κέντρα αγώνα και αυτόνομα συλλογικά όργανα που συνομοσπονδιοποιούνται για να αποφασίσουν τα μέτρα που χρειάζονται προκειμένου να θεσμοθετηθούν οι νέες επαναστατικές δομές της γενικευμένης κοινωνικής αυτοδιεύθυνσης.

Από την άλλη, ο κίνδυνος που ελλοχεύει στην συμπύκνωση της εξεγερτικής δραστηριότητας σε μια μονοδιάστατη προοπτική διάρρηξης της κανονικότητας διαμέσου των «ταραχών», είναι η προαναφερθείσα εμμονή με την σημειολογία μέσω της αναγόρευσης της σύγκρουσης σε ύψιστο κριτήριο ριζοσπαστικοποίησης των υποτελών κοινωνικών στρωμάτων. Θεωρούμε νίκη για τα ριζοσπαστικά ρεύματα αν πετύχουμε με την στάση μας και το παράδειγμα μας να ακυρώσουμε στην πράξη την συναίνεση που υπάρχει ανάμεσα στις ελίτ και τους ρεφορμιστές για τον εγκλωβισμό της λαϊκής άμεσης δράσης στις προκάτ φόρμες της ειρηνικής διαμαρτυρίας. Όταν δε όλες οι προϋποθέσεις συγκλίνουν και αποκορυφώνονται σε ένα μεγάλο εξεγερσιακό γεγονός (Γένοβα 2001, απεργιακό διήμερο 28-29/06/2011, 12 Φλεβάρη 2012), τότε η ιδεολογική «πρωτοπορία» του χώρου βγαίνει και μιλάει με ικανοποίηση για την μεγάλη εξέγερση της μιας μέρας.^[xxi] Αν όμως οι εξεγέρσεις δεν είναι παρά

παροδικές εκρήξεις λαϊκής δυσαρέσκειας, που σε βάθος χρόνου αφήνουν ανέπαφη την λειτουργία του συστήματος, τότε η στρατηγική του εξεγερτικού αναρχισμού δεν συνιστά μέθοδο ανατροπής του συστήματος, αλλά στην καλύτερη περίπτωση μια συλλογική άσκηση των πιο ετοιμοπόλεμων κομματιών του χώρου στην αυτοϊκανοποίηση, μια διαδραστική εμπειρία όπου ο χώρος έχει την ευκαιρία να βιώσει για λίγο τις ιδεολογικές ψευδαισθήσεις του.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις δεν αποβλέπουν στο να τεκμηριώσουν την ανάγκη για μια απόρριψη της εξεγερτικής στρατηγικής, αλλά στην αναγκαιότητα μιας δραστηρικής αναθεώρησης της. Στο θεωρητικό οικοδόμημα του κλασικού αναρχοκομμουνισμού, η εξέγερση είναι η στιγμή της κορύφωσης της διαρκούς ταξικής πάλης. Ζητήματα όπως η εξεύρεση οπλισμού για τους εξεγερμένους, η οργάνωση της άμυνας των κατελιμμένων χώρων (εργοστάσια, δημόσιες υπηρεσίες, κλπ.) ήταν ζητήματα τακτικής φύσης των οποίων η όσο το δυνατό καλύτερη διευθέτηση ήταν απαραίτητη για να διασφαλιστεί η καθολική επικράτηση των καταπιεσμένων, δηλαδή η κατάλυση του Κράτους και η απαλλοτρίωση των παραγωγικών μέσων από τους εξεγερμένους. Με άλλα λόγια, ο αναρχικός κομμουνισμός ανέκαθεν ενστερνιζόταν τον αναπόφευκτο χαρακτήρα της εξέγερσης, αλλά σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να οριστεί μονοσήμαντα ως «εξεγερσιακός» αναρχισμός. Η εξέγερση ήταν απλά ένα μέρος του ευρύτερου απελευθερωτικού προγράμματος του κοινωνικού αναρχισμού.

Μεταρρύθμιση και Επανάσταση

Αναφέραμε πιο πάνω ότι δεν έχουμε το περιθώριο να εναποθέσουμε τις ελπίδες μας για την αυτοάμυνα μας απέναντι στην κατασταλτική μανία ενός ημιφασιστικού αντιπροσωπευτικού καθεστώτος, μόνο σε ομάδες νομικής βοήθειας, όσο καλές κι αν είναι οι προθέσεις τους κι όσο άρτια οργανωμένες κι αν είναι αυτές. Η χρήση νομικών και συνταγματικών μέσων δεν πρόκειται να εξασφαλίσει ελευθερία κινήσεων για το κίνημα, αφού τα αστικά δικαιώματα που ενσωματώνονται στην ηγεμονική κρατική μορφή, δεν είναι δυνατό από την φύση τους να χρησιμοποιηθούν για να υπονομεύσουν την κυριαρχία του ίδιου του Κράτους.^[xxii] Η εκάστοτε συνταγματική μορφή της Κρατικής εξουσίας δεν είναι παρά η καταστατική επικύρωση των βασικών θεσμών και δομών χάρη στις οποίες αναπαράγεται η συστημική κυριαρχία, σύμφωνα με την έκβαση της Κοινωνικής Πάλης και τον ταξικό συσχετισμό δυνάμεων που επικρατούσε την δεδομένη χρονική στιγμή κατάρτισης του συντάγματος. Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι πρόκειται για μια συνθήκη ειρήνης / ανακωχής ανάμεσα σε εμπόλεμες κοινωνικές ομάδες, ένα νομικό έγγραφο που κωδικοποιεί την επικράτηση του κυρίαρχου μπλοκ εξουσίας απέναντι στον αντίπαλο κοινωνικό συνασπισμό.

Οι λεγόμενες «συνταγματικές ελευθερίες» δεν έχουν καμία απολύτως αξία αν δεν υποστηρίζονται από πραγματική δύναμη της τάξης στο πεδίο της Κοινωνικής Πάλης. Μόλις η ταξική ισχύς συρρικνωθεί ή εισέλθει σε μια φάση ύφεσης μέσω της υποχώρησης της ταξικής συνειδητοποίησης, τα «κατοχυρωμένα από τον νόμο» δικαιώματα, είτε καταπατώνται με βάρβαρο τρόπο, ή εξαλείφονται ολοσχερώς με «δημοκρατικά» μέσα, μέσω μιας αναθεώρησης του συντάγματος. Οι ταξικές αντιθέσεις είναι δομικό φαινόμενο σε μια ιεραρχική κοινωνία. Ως εκ τούτου, η χορήγηση ή κατάργηση πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων υπαγορεύεται ανάλογα με τις πραγματικές ανάγκες του εγγενούς ανταγωνισμού ανάμεσα στις κοινωνικές μονάδες που κατέχουν κυρίαρχες ή υποτελείς θέσεις στον κοινωνικό

καταμερισμό της εργασίας. Όταν τα θεσμοποιημένα δικαιώματα γίνονται εμπόδιο στην εκδήλωση της αποκάλυπτης ταξικής υπεροχής που έχουν αποκτήσει οι ελίτ, τότε πολύ απλά είτε καταστρατηγούνται με κυνικό τρόπο, ή διαγράφονται από τον καταστατικό χάρτη της αντιπροσωπευτικής «δημοκρατίας».

Υπάρχει μια αξιοσημείωτη σύγκλιση απόψεων πάνω στο ζήτημα της χιμαιρικής φύσης των τυπικών δικαιωμάτων της αντιπροσωπευτικής «δημοκρατίας». Ο θεωρητικός της απολυταρχίας Καρλ Σμιττ δεν μασάει τα λόγια του γύρω από το θέμα όταν γράφει: «Δια του εμφυλίου πολέμου αποφασίζεται η περαιτέρω τύχη αυτής της [πολιτικής] ενότητας. Αυτό ισχύει για ένα συνταγματικό αστικό κράτος δικαίου, παρ' όλες τις συνταγματικές δεσμεύσεις του κράτους, όχι λιγότερο, αλλά μάλλον ακόμη πιο αυτονόητα απ' ότι για οποιοδήποτε άλλο κράτος. Διότι, όπως λέει ο Lorenz Von Stein, στο 'συνταγματικό κράτος' το σύνταγμα είναι 'η έκφραση της κοινωνικής τάξης, η ύπαρξη της ίδιας της συγκροτημένης σε κράτος αστικής κοινωνίας. Όταν υποστεί επίθεση, τότε ο αγώνας πρέπει να αποφασιστεί εκτός του συντάγματος και του δικαίου, δηλαδή με τη βία των όπλων'». [\[xxiii\]](#) Τι άλλο μπορεί να σημαίνει αυτό το εδάφιο εκτός από μια ανοικτή παραδοχή ότι όλες οι μορφές ετερόνομης τάξης προέρχονται από και βασίζονται σε τελική ανάλυση για την υπεράσπιση τους στην οργανωμένη κρατική βία; Αλλά και ο Πέτρος Κροπότκιν αφού εκφράζεται με τον πιο απαξιωτικό τρόπο για την υποτιθέμενη «απαραβίαστη» ισχύ των αστικών συνταγμάτων [\[xxiv\]](#), μας υπενθυμίζει πολύ σωστά ότι, «Οι άγγλοι εργάτες κατάκτησαν το δικαίωμα να δημιουργούν ενώσεις και να κάνουν απεργίες, δημιουργώντας στην πράξη τα συνδικάτα τους και απεργώντας εναντίον των διαταγμάτων του Κοινοβουλίου και των απαγχονισμών του 1813, και καταλαμβάνοντας, πριν από πενήντα χρόνια τα εργοστάσια. Μόνο χτυπώντας με τα κάγκελα του Χάιντ Παρκ την αστυνομία που τον εμπόδιζε, επιβεβαίωσε τελείως πρόσφατα ο λαός του Λονδίνου, ενάντια σε μια συνταγματική κυβέρνηση, το δικαίωμα του να διαδηλώσει στους δρόμους και τα πάρκα της πρωτεύουσας». [\[xxv\]](#) Τέλος, ο Χάουαρντ Ζιν, ο οποίος συνέγραψε μια λεπτομερειακή ιστορία των λαϊκών κινημάτων στις ΗΠΑ από την εποχή του Κολόμβου μέχρι τις μέρες μας, εκφράζει την πεποίθηση ότι, «...οι εργάτες αποκόμισαν τα μεγαλύτερα οφέλη τους από τις αυθόρμητες εξεγέρσεις, πριν από την οργανωτική αναβάθμιση και την επίσημη αναγνώριση των εργατικών σωματείων: "Την περίοδο της Οικονομικής Ύφεσης – πριν από την ίδρυση των εργατικών σωματείων – η επιρροή των εργατών έφτασε στο ζενίθ και μπόρεσαν να αξιώσουν μεγαλύτερες παραχωρήσεις από την κυβέρνηση. Εκείνη την περίοδο η δύναμη τους δεν πήγαζε από το συνδικαλισμό, αλλά από την διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας"». [\[xxvi\]](#)

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται πρόδηλο ότι τα πάντα είναι συνάρτηση της δύναμης που είναι σε θέση να κινητοποιήσουν τα ετεροκαθοριζόμενα κοινωνικά στρώματα, που με την σειρά της εξαρτάται από το επίπεδο της ταξικής τους οργάνωσης και το επίπεδο της αντισυστημικής συνειδητοποίησής τους. Είμαστε της άποψης, ότι η δύναμη που απορρέει από την ταξική συσπείρωση μπορεί να πάρει σάρκα και οστά και να εκδηλωθεί ως μοχλός υπεράσπισης των συμφερόντων των ασθενέστερων τάξεων, μόνο μέσα από την συγκρότηση της υποτάξης σε ένα μαζικό ελευθεριακό κίνημα με αντισυστημικό πρόγραμμα και στρατηγική μετάβασης στην ακρατική κοινωνία. Αν καταφέρουμε να φτάσουμε σε αυτό το επίπεδο συνειδητοποίησης, θα μπορέσουμε επίσης να διακρίνουμε ότι το δίλημμα ανάμεσα σε μια ρεφορμιστική γραμμή αντίστασης στην νεοφιλελεύθερη λαίλαπα και σε μια μαξιμαλιστική εμμονή στην προοπτική της κοινωνικής επανάστασης, στην πραγματικότητα στερείται

νοήματος και δεν υφίσταται. Είναι μάταιο να διεξαγάγουμε αγώνα για να διατηρήσουμε τα «κεκτημένα» της σοσιαλδημοκρατικής περιόδου της νεωτερικότητας, αφού και μόνο η από τα πάνω προσπάθεια αναδιάρθρωσης του συστήματος γύρω από τον άξονα της οριστικής εξάλειψης αυτών των δικαιωμάτων, δείχνει ότι εξέλειπαν οι οργανωμένες ταξικές δυνάμεις της αυτονομίας που θα μπορούσαν να καταπολεμήσουν αυτή την εξέλιξη, ενθαρρύνοντας έτσι τις κυρίαρχες ελίτ να περάσουν στην αντεπίθεση.

Οι ελίτ δεν έχουν κανέναν λόγο να προβούν σε παραχωρήσεις, αν οι «από κάτω» δεν έχουν έρθει σε μερική έστω ρήξη με το ετερόνομο κοινωνικό παράδειγμα, αν δεν έχουν το δικό τους εναλλακτικό φανταστικό και δεν έχουν αναβαθμίσει το επίπεδο οργάνωσης της τάξης τους προκειμένου να επιβάλλουν «επαναστατικό δικαίω» την συλλογική βούληση τους στο πεδίο της Κοινωνικής Πάλης. Η συσσωρευμένη ιστορική εμπειρία του εργατικού κινήματος παγκοσμίως δείχνει ότι οι φιλολαϊκή μεταρρύθμιση δεν μπορεί αφ' εαυτής να αποτελέσει στρατηγικό στόχο για το ανταγωνιστικό κίνημα. Οι πολιτικές ελευθερίες και τα εργασιακά δικαιώματα, η δημόσια εκπαίδευση και η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική ασφάλιση και το κράτος πρόνοιας, πέρα από μακροοικονομικές δομές που διασφάλιζαν την ανάπτυξη και την ομαλή λειτουργία του συστήματος της οικονομίας της αγοράς κατά την σοσιαλδημοκρατική περίοδο της νεωτερικότητας, ήταν και υποπροϊόντα της εξέλιξης της Κοινωνικής Πάλης σε τοπικό, εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο, η οποία διεξήχθη με τελικό διακύβευμα την κατάργηση της αντιπροσωπευτικής «δημοκρατίας» και του συστήματος της οικονομίας της αγοράς και την μετάβαση σε μια εναλλακτική μορφή οργάνωσης της κοινωνίας.

Δεν είναι μάλιστα καθόλου τυχαίο ότι πολλές από αυτές τις μεταρρυθμίσεις που συνέβαλλαν έτσι ώστε να καταστεί ηπιότερος ο αντίκτυπος των διαλυτικών, αντικοινωνικών τάσεων που είναι εγγενείς στον τρόπο λειτουργίας του συστήματος της οικονομίας της αγοράς, οφείλουν την ύπαρξη τους στις πρωτοβουλίες που ανέλαβε να υλοποιήσει «από τα πάνω» το «προοδευτικό» κίνημα των κρατιστών σοσιαλιστών που κατείχε την εξουσία στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες του Βορρά από το 1945 μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1970. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς ότι καμία αντίσταση στην συστημική αναδιάρθρωση δεν μπορεί να ευδοκιμήσει αν δεν υφίσταται αντισυστημικό κίνημα που να βοηθά τις «μάζες» να δουν πέρα από το καταθλιπτικό παρόν, ατενίζοντας ένα καλύτερο και ριζικά διαφορετικό μέλλον. Όπως γράφει ο Ζιν για την άνοδο του «προοδευτικού» θεσμικού κινήματος στις ΗΠΑ, «Ο πανικός [της εξέγερσης] του 1907 και η αυξανόμενη δύναμη των σοσιαλιστών, των Βιομηχανικών Εργατών του Κόσμου και των εργατικών σωματείων επέσπευσαν την διαδικασία των μεταρρυθμίσεων [...] Δινόταν πλέον έμφαση “στον δελεασμό και τις παραχωρήσεις”».^[xxvii] Εντελώς επιγραμματικά θα λέγαμε ότι όποιος περιορίζεται να αγωνίζεται για την μεταρρύθμιση, πιθανότατα θα εισπράξει τελικώς την πιο αμείλικτη αντεπανάσταση.

Ζητήματα οργάνωσης της τάξης

Ελπίζουμε από τα παραπάνω, να έχουμε τεκμηριώσει επαρκώς την επιτακτική ανάγκη για μια ποιοτική αναβάθμιση της πολιτικής παρέμβασης του αναρχικού χώρου, που συγκροτημένος σε ένα ομόσπονδο αλλά ενιαίο κίνημα, θα μπορέσει να λειτουργήσει ως καταλύτης και εμπνευστής μιας ευρύτερης διαδικασίας κοινωνικής απελευθέρωσης και να συννευρεθεί δημιουργικά με εκείνα τα τμήματα της κοινωνίας

που λογίζονται από τις ελίτ ως πλεονάζων πληθυσμός και ήδη έχουν αναπτύξει μια πολύμορφη αντίσταση στον οδοστρωτήρα της αναδιάρθρωσης. Έτσι, θα πρέπει ξανά να καταπιαστούμε με το ζήτημα της συνεισφοράς των αναρχικών σε θέματα οργάνωσης της Κοινωνικής Πάλης των υποτελών κοινωνικών τάξεων (μορφή και περιεχόμενο, τακτική και στρατηγική). Δεν αρκεί να παροτρύνουμε την κοινωνία να «αυτοοργανώσει» τις αντιστάσεις της. Αυτό είναι κάτι που η συντριπτική πλειοψηφία της αγωνιζόμενης κοινωνίας το έχει ήδη κατανοήσει βιωματικά και που της έχει επιβληθεί από τις περιστάσεις. Κατά την άποψη μας, ο αναρχικός χώρος μπορεί να μετατραπεί σε υπολογίσιμη δύναμη αναμόρφωσης της κοινωνίας στον βαθμό που θα μπορέσει να επιδράσει στις δυσμενείς για τις δυνάμεις της αυτονομίας υπάρχουσες υποκειμενικές συνθήκες. Αν κατορθώσει να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς για τα λαϊκά στρώματα, συντελώντας με τις παρεμβάσεις του στην αναβάθμιση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του αγώνα τους και στο πέρασμα τους από την αντίσταση, στην απελευθέρωση.

Από αυτή την άποψη, θα ήταν χρήσιμο να ανατρέξουμε στο κείμενο της κριτικής που άσκησε ο Λουίτζι Φάμπρι στους πλατφορμιστές αναρχικούς, διότι μέσα σε αυτό ο Φάμπρι πραγματεύεται ερωτήματα με τα οποία μας φέρνει ξανά αντιμέτωπους η ιστορική ταξική συγκυρία. Είναι γεγονός ότι ο Φάμπρι αντιτίθεται στις οργανωτικές διευθετήσεις της πλατφόρμας, διαβλέποντας τον κίνδυνο για την ανάδειξη μιας συγκεντρωτικής ηγεσίας στην αξίωση των πλατφορμιστών για μια ξεχωριστή αναρχική οργάνωση. [xxviii] Αν ήδη υπάρχει μια μαζική (εργατική) οργάνωση διαποτισμένη από τις αναρχικές ιδέες και αξίες, τότε ποιος είναι ο λόγος ύπαρξης μιας ειδικής αναρχικής οργάνωσης, αναρωτιέται ο συγγραφέας. Συμφωνούμε με τον Φάμπρι, στον βαθμό που η αυτοδιάλυση και η σταδιακή απορρόφηση της από τα αμεσοδημοκρατικά όργανα της γενικευμένης αυτοδιεύθυνσης σε όλα τα επίπεδα, μπορεί να αποτελέσει τον μοναδικό στόχο που αρμόζει στις αρχές μιας ελευθεριακής πολιτικής οργάνωσης. Η αυτοδιάλυση αυτή δεν χρειάζεται να περιμένει την αντισυστημική αλλαγή για να συμβεί, αλλά μπορεί να επέλθει και μέσω της ένωσης των αναρχικών συλλογικοτήτων με κινηματικές δομές αυτοδιεύθυνσης μέσα στις οποίες η υποτάξη συσπειρώνεται και αναδεικνύεται σε πολιτική δύναμη, με αυξημένη κοινωνική απεύθυνση και διευρυμένη εμβέλεια στην διεξαγωγή της Κοινωνικής Πάλης ακόμη και στο πεδίο της κεντρικής πολιτικής σκηνής.

Αναγκαία προϋπόθεση θα ήταν ωστόσο η διάδοση των ελευθεριακών αρχών και η προηγούμενη υιοθέτηση του ελευθεριακού προτάγματος από τα κοινωνικά υποκείμενα που συμμετέχουν στον αγώνα. Και δεν μιλάμε εδώ μόνο για την μορφή οργάνωσης, την διαδικασία λήψης αποφάσεων που επιλέγει ένα κίνημα. Το Σύνταγμα έδειξε τον τρόπο με τον οποίο μια ελευθεριακή μορφή οργάνωσης μπορεί κάλλιστα να συμβαδίζει με την έλλειψη ταξικής συνειδητοποίησης και την απουσία ριζοσπαστικής κοινωνικής ανάλυσης από την μεριά των εμπλεκομένων. Ένα καλό παράδειγμα είναι αυτό του αναρχικού αγωνιστή Αμπέλ Παθ, ο οποίος μιλάει με θαυμασμό για τον τρόπο που ο ζωντανός ελευθεριακός κομμουνισμός είχε εξαπλωθεί αυθόρμητα σε όλες τις πτυχές του οργανωμένου βίου στο επαναστατημένο χωριό Juneda της Καταλωνίας, σε σημείο μάλιστα που οι παλιές πολιτικές πεποιθήσεις είχαν παραμεριστεί προς όφελος της νεοπαγούς κοινωνικής αρμονίας. Γράφει, «Το εκπληκτικό είναι ότι οι πολιτικές δυνάμεις του χωριού, η και το , είχαν φτάσει σε τέτοιο επίπεδο συμφωνίας, ώστε είχαν περιορίσει τον πολιτικό τους χαρακτήρα προς όφελος της κοινής ζωής. Η διάλυση και διάχυση τους στην κολεκτίβα αποτελεί

περίφημο επαναστατικό δίδαγμα». [xxix] Βέβαια, ο ίδιος ο συγγραφέας περιγράφει σε προηγούμενο σημείο του βιβλίου πώς οι έμπειροι και συνειδητοποιημένοι αγωνιστές της CNT και της FAI ήταν εκείνοι που όταν έφτασε η ώρα μπήκαν μπροστά και μέσω της ακούραστης εργασίας και του ανιδιοτελούς παραδείγματος τους, μετέδωσαν στους συγχωριανούς τους το πνεύμα και τις βασικές οργανωτικές αρχές του ελευθεριακού κομμουνισμού. Με άλλα λόγια, η αυθόρμητη, δηλαδή αυτόνομη, δράση των μαζών γονιμοποιήθηκε, εμπυχωθήκε και εμπλουτίστηκε από εκείνους τους ακτιβιστές που για χρόνια αγωνίζονταν για την διάδοση του ελευθεριακού σοσιαλισμού και την κατάλληλη στιγμή ανέλαβαν δράση για να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους να οργανώσουν την ζωή τους με έναν ριζικά διαφορετικό τρόπο. Ας μην παραγνωρίζουμε λοιπόν το γεγονός ότι αν το αναρχικό προλεταριάτο είχε αποκτήσει συνείδηση της ικανότητας του να διευθύνει συλλογικά την παραγωγή, αυτό το όφειλε κατά ένα μεγάλο μέρος στην μακροχρόνια επιμορφωτική δράση των αναρχικών, στην εκστρατεία «ριζοσπαστικού διαφωτισμού» της CNT, της FAI και των διάσπαρτων ελευθεριακών ομάδων. [xxx] Δεν θα πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι η CNT και το POUM «εξατμίστηκαν» μέσα σε μια πρωτόγνωρη κοινωνική συνθήκη που το ίδιο το οργανωμένο αναρχικό κίνημα είχε φροντίσει να υποθάψει μέσω της συστηματικής δουλειάς και να καλλιεργήσει σταδιακά στην ισπανική ύπαιθρο, χωρίς να περιμένει μοιρολατρικά την δημιουργία παρόμοιων συνθηκών ex nihilo από τα τρίσβαθα της ψυχής του ισπανικού βιομηχανικού και αγροτικού προλεταριάτου.

* Φυσικά, δεν ξεχάσαμε το κρίσιμο ζήτημα της εργατικής αυτοδιαχείρισης. Με αυτό θα καταπιαστούμε σε επόμενο μας κείμενο.

[i] L. Fabri, *Bourgeois Influences on Anarchism*, <http://www.anarkismo.net/article/14544>.

[ii] L. Fabri, στο ίδιο, <http://www.anarkismo.net/article/14544>.

[iii] E. Pouget, *Direct Action*, <http://libcom.org/library/direct-action-emile-pouget>.

[iv] «Σε τέτοιες κρίσιμες καταστάσεις η γενική απεργία παίρνει τη θέση των οδοφραγμάτων των πολιτικών εξεγέρσεων του παρελθόντος. Για τους εργάτες, η γενική απεργία αποτελεί τη λογική συνέπεια του σύγχρονου βιομηχανικού συστήματος, του οποίου είναι σήμερα τα θύματα και συνάμα τους προσφέρει το ισχυρότερο όπλο, που διαθέτουν στον αγώνα για την κοινωνική απελευθέρωση, δεδομένου ότι αναγνωρίζουν τη δύναμη τους και μαθαίνουν πώς να χρησιμοποιούν κατάλληλα αυτό το όπλο». R. Rocker, *Αναρχισμός και Αναρχοσυνδικαλισμός* (Ελεύθερος Τύπος), σελ. 49.

[v] Νομίζουμε ότι αυτή την μοιρολατρική αντίληψη έκφρασε και ο αναρχικός στοχαστής Γκούσταβ Λαντάουερ στον δυσμενή απολογισμό που έκανε για την δράση της CNT και τον ρόλο που αυτή έπαιξε στην αρνητική τροπή που πήρε η ελευθεριακή επανάσταση στην Ισπανία. Ο Λαντάουερ υποστήριξε ότι «...ως επανάσταση μπορούμε να θεωρήσουμε όλα όσα οι εργάτες, αναρχικοί ή όχι, έκαναν από ένστικτο τις πρώτες μέρες, τότε που ξεκίνησαν όλα. Στη συνέχεια, όταν προσπάθησαν να αποκρυσταλλώσουν οργανωτικά τις κατακτήσεις τους, η πολιτική και η εξουσία της διέφθειρε». A. Paz, *Ταξίδι στο Παρελθόν* (Κουρσάλ), σελ.90. Η θέση αυτή είναι πολύ κοντά σε μια αντεπαναστατική αποκήρυξη της ικανότητας του ανθρώπου να προβαίνει σε συνειδητή έλλογη δράση, αφού αν την αποδεχτούμε σαν γενικό κανόνα

θα ήταν σαν να αποδεχόμασταν ότι κάθε προσπάθεια θεσμικής κατοχύρωσης της επανάστασης οδηγεί αναπόδραστα στην αντεπανάσταση. Και βέβαια αν η επανάσταση εξαρτάται αποκλειστικά από το «ένστικτο», τότε η ύπαρξη ενός συνειδητού αναρχικού κινήματος είναι πράγματι μια πολυτέλεια. Καλό βέβαια θα ήταν να θυμόμαστε ότι η εμπλοκή των αναρχικών οργανώσεων σε μια «πολιτική» συνδιαλλαγή με τους αστούς «δημοκράτες» επιβλήθηκε από την ανάγκη της επικράτησης στον πόλεμο εναντίον των φασιστών, πράγμα που οι αναρχικοί δεν μπορούσαν να καταφέρουν από μόνοι τους. Και καλό θα ήταν επίσης να έχουμε κατά νου ότι η χρονική στιγμή που ξέσπασε η επανάσταση δεν επιλέχθηκε από τους αναρχικούς, αλλά επιβλήθηκε σε αυτούς από τους φασίστες πραξικοπηματίες, εξού και τα προβλήματα που αντιμετώπισε το αναρχικό κίνημα σε επίπεδο τακτικής και στρατηγικής την επαύριον της αναρχικής επανάστασης.

[vi] M. Bookchin, *On Spontaneity & Organization*, <http://theanarchistlibrary.org/library/murray-bookchin-on-spontaneity-and-organisation.pdf>.

[vii] T. Fotopoulos, *Class Divisions Today*, http://www.inclusivedemocracy.org/dn/vol6/takis_class.htm.

[viii] Ας θυμηθούμε για παράδειγμα την ηρωική αντίσταση των κατοίκων της Κερατέας και της Χαλκιδικής στην καταστροφή του φυσικού τους περιβάλλοντος που προωθείται με εντολή των οικονομικών ελίτ και φυσικά την άνωθεν επιβεβλημένη σαλαμοποίηση ενός μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας μέσω της βίαιης συστημικής αναδιάρθρωσης που πραγματοποιείται με οδηγό τις ανάγκες κερδοφορίας του εγχώριου και διεθνοποιημένου κεφαλαίου μέσω των μνημονίων.

[ix] T. Fotopoulos, *The End of Traditional Antisystemic Movements and the Need for a New Antisystemic Movement Today*, http://www.inclusivedemocracy.org/dn/vol7/takis_movements.htm.

[x] H. Zinn, *Ιστορία του λαού των Ηνωμένων Πολιτειών* (Αιώρα), σελ. 250-2.

[xi] Για περισσότερα βλ. B. Astarian, *Δραστηριότητα Κρίσης και Κομμουνιστικοποίηση* (Πρακτορείο Rioters).

[xii] Χωρίς να παραγνωρίζουμε την σημασία που είχαν οι εγχώριες παραδόσεις της κοινοκτημοσύνης για το πρόσφορο έδαφος που βρήκε ο αναρχοκομμουνισμός στις κοινότητες της ισπανικής αγροτιάς.

[xiii] Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι το αναρχικό κίνημα δεν κλήθηκε να πληρώσει βαρύ φόρο αίματος για τις εξεγερσιακές «ασκήσεις επί χάρτου» των ακτιβιστών της FAI. Από την άλλη, μπορούμε να πούμε ότι οι πνιγμένες στο αίμα αλλεπάλληλες εξεγέρσεις ήταν το αμόνι πάνω στο οποίο σφυρηλατήθηκε για χρόνια η επαναστατική θέληση του αγροτικού και βιομηχανικού αναρχικού προλεταριάτου της Ισπανίας.

[xiv] Εδώ φυσικά αναφερόμαστε όχι στο ίδιο το κοινοβούλιο (που ξέρουμε πολύ καλά τι πρέπει να το κάνουμε, εφόσον καταφέρουμε κάποτε να πλησιάσουμε αρκετά κοντά) αλλά στους συλλογικούς θεσμούς που θα αποτελέσουν την διάδοχη κατάσταση για την εγκαθίδρυση μιας αυτόνομης, αυτοδιευθυνόμενης κοινωνίας.

[xv] Αυτή η συνειδητοποίηση και ο φόβος της καταστολής είναι κατά την γνώμη μας οι δύο βασικοί παράγοντες που εξηγούν την μειωμένη προσέλευση στις τελευταίες απεργιακές συγκεντρώσεις.

[xvi] P. Kropotkin, *The Commune of Paris*,
http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/kropotkin/pcommune.html.

[xvii] Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα που μας έρχεται κατά νου είναι φυσικά το περιστατικό με τους νεκρούς στο υποκατάστημα της Marfin, ένα χτύπημα που κατά γενική ομολογία επέφερε ένα μούδιασμα και μια προσωρινή αναστολή των κινητοποιήσεων για μεγάλο χρονικό διάστημα, την στιγμή που η πολιτική ελίτ υλοποιούσε την μνημονιακή νομοθεσία με ιλιγγιώδη ταχύτητα.

[xviii] Μπροσούρα, *Genova Libera, O εξεγερτικός αγώνας ενάντια στην παγκόσμια κυριαρχία και τη ρεφορμιστική διεθνή* (Άνεμος).

[xix] Curious George Brigade, *Υπερασπίζοντας το χάος της άμεσης δράσης*,
<https://rioters.espivblogs.net/2009/10/06/%CF%85%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%83%CF%80%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CF%87%CE%AC%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%AC%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CF%81%CE%AC/>.

[xx] Από αυτή την άποψη, οι μεταμοντέρνοι εξεγερσιακοί κακώς επιχαίρουν για το γεγονός ότι μεγάλες εξεγέρσεις της υποτάξης, όπως ήταν αυτές του Λος Άντζελες το 1992, των Γαλλικών προαστίων το 2005 και της Αγγλίας το 2011 δεν βρήκαν πολιτική έκφραση όχι μέσα από την διατύπωση αιτημάτων και την συνδιαλλαγή με τις αρχές, αλλά μέσω της μετατροπής του υγιούς ταξικού μίσους που εκφράσανε, σε ζωογόνα και δημιουργική δύναμη για την θέσμιση της αυτόνομης, κομμουνιστικής κοινωνίας.

[xxi] Μια τέτοια περίπτωση είναι και το βιβλίο που εξέδωσε η Αναρχική Αρχαιοθήκη το 2011 για τα γεγονότα του 1995 στο Πολυτεχνείο, με τίτλο «Η Εξέγερση: Πολυτεχνείο, 1995». Περισσότερα στο,
<http://anarchypress.wordpress.com/2011/11/02/k%CF%85%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%AF-%CF%84%CE%BF-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF-%CE%B7-%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%B3%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%85%CF%84%CE%B5/>.

[xxii] «Τι γίνονται, στην πράξη, το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο των επιστολών όταν η αστική τάξη αποφασίζει να παραιτηθεί απ' αυτά για να δώσει στην κυβέρνηση την ευχέρεια να την προστατεύσει από τους επαναστάτες;». P. Kropotkin, *Η αναρχική οργάνωση της κοινωνίας* (Κατσάνος), σελ.16.

[xxiii] C. Schmitt, *Η Έννοια του Πολιτικού* (Εκδόσεις Κριτική), σελ.73.

[xxiv] «Τα συντάγματα που κατά περιόδους κουρελιάζονται, πετάνε σαν κίτρινα φύλλα που τα ρίχνει στο ποτάμι ο φθινοπωριάτικος άνεμος! Δεν πειράζει, πάντα

ξαναγυρίζει κανείς στους πρώτους του έρωτες. Όταν κουρελιαστεί και το δέκατο έκτο σύνταγμα, θα κάνουμε ένα δέκατο έβδομο!».

P. Kropotkin, *στο ίδιο*, σελ. 11.

[xxv] P. Kropotkin, *στο ίδιο*, σελ.15.

[xxvi] H. Zinn, *στο ίδιο*, σελ. 445.

[xxvii] H. Zinn, *στο ίδιο*, σελ.389.

[xxviii] L. Fabri, *Για ένα σχέδιο αναρχικής οργάνωσης*,
http://anthostoukakou.blogspot.gr/2012/08/blog-post_1434.html.

[xxix] A. Paz, *στο ίδιο*, σελ.260.

[xxx] Ντολγκοφ

<https://antisystemic.wordpress.com/2013/05/08/%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%AC%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82/>